

ЗАПОБІГАННЯ ПОШИРЕННЮ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

PREVENTION OF DISTRIBUTION OF UNREAL INFORMATION

Голосніченко Д.І., д.ю.н., доцент,
доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

В статті проаналізовані наукові підходи до визначення поняття «інформація», його закріплення в законодавчих актах України. Підтримано наукову позицію щодо визначення інформації як відомостей щодо людей, предметів, фактів, подій, явищ і процесів, незалежно від форми їх подання, передані усним, письмовим або іншим способом, в тому числі за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.п. Погоджуючись з позицією дослідників, що поняття «достовірності» є досить оціночним, проаналізовані різноманітні підходи щодо його визначення. Наведено власне визначення достовірності інформації як однієї з її властивостей, що полягає в правдивості та відсутності помилок, наближеності до першоджерела та можливості у людини об'єктивно сприймати відомості та події.

Проаналізований цивільно-правовий захист від недостовірної інформації, у вигляді таких способів як право на відповідь та на спростування цієї інформації. Підтримано позицію щодо не урегульованості права на відповідь особі, порівняно з правом на спростування.

Критично проаналізовано можливі зміни в правовому регулюванні недопущення розповсюдження недостовірної інформації, зокрема, щодо встановлення кримінальної відповідальності за поширення недостовірних відомостей у засобах масової інформації, мережі Інтернет. Визначено як дискусійні та політично заангажовані, що порушують принцип рівності всіх перед законом положення законопроекту, які передбачають норми, що забороняють розповсюдження недостовірних відомостей про кандидата на пост Президента України.

Сучасний стан розвитку технологій поширення інформації потребує удосконалення правового регулювання недопущення розповсюдження недостовірної інформації та є дійовим засобом запобігання.

Недопущення зростання та масштабів поширення недостовірної інформації визначено як «запобігання» в широкому розумінні слова. Акцентовано увагу на запобіганні, як комплексі заходів, що дозволили б не допускати поширення недостовірної інформації.

Проаналізовані найважливіші та ефективні завдання, діяльність та практичні рекомендації Центру протидії дезінформації як спеціального робочого органу Ради національної безпеки і оборони України щодо протидії загрозам національній безпеці та інтересам України в інформаційній сфері, й, зокрема, ефективної протидії пропаганді, деструктивним дезінформаційним впливам та кампаніям.

Ключові слова: інформація, достовірність, недостовірна інформація, запобігання, протидія, дезінформація.

The article analyzes scientific approaches to the definition of the concept of "information", its consolidation in the legislative acts of Ukraine. The scientific position regarding the definition of information as information about people, objects, facts, events, phenomena and processes, regardless of the form of their presentation, transmitted orally, in writing or in any other way, including with the help of conditional signals, technical means, etc., so similar. Agreeing with the researchers' position that the concept of "reliability" is rather evaluative, various approaches to its definition were analyzed. The actual definition of the reliability of information is given as one of its properties, which consists in truthfulness and the absence of errors, closeness to the original source, and the ability of a person to perceive information and events objectively.

Civil legal protection against false information is analyzed, in the form of such methods as the right to answer and to refute this information. The position regarding the non-regulation of the right to reply to a person, compared to the right to refutation, is supported.

Possible changes in the legal regulation of preventing the spread of inaccurate information are critically analyzed, in particular, regarding the establishment of criminal liability for the dissemination of inaccurate information in mass media and the Internet.

It is defined as debatable and politically involved, which violate the principle of equality of all before the law, the provisions of the draft law, which provide for norms prohibiting the dissemination of unreliable information about the candidate for the post of President of Ukraine.

The current state of development of information dissemination technologies requires the improvement of legal regulation to prevent the spread of unreliable information and is an effective means of prevention.

Preventing the growth and spread of false information is defined as "prevention" in the broadest sense of the word. Attention is focused on prevention, as a set of measures that would prevent the spread of unreliable information.

The most important and effective tasks, activities and practical recommendations of the Center for Combating Disinformation as a special working body of the National Security and Defense Council of Ukraine regarding countering threats to the national security and interests of Ukraine in the information sphere were analyzed, and, in particular, effective countermeasures against propaganda, destructive disinformation influences and campaigns.

Key words: information, reliability, false information, prevention, counteraction, disinformation.

За останні десятиріччя обсяг та швидкість розповсюдження інформації збільшилися в рази, це пов'язано з епохою цифровізації та Інтернету. Українське законодавство гарантує кожному право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб та на свій вибір. Так само, на законодавчому рівні закріплено вимогу щодо достовірності інформації та не порушення прав інших осіб. В статті 5 Закону України «Про інформацію» зазначено, що реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб [1].

В умовах сьогодення, особливо широкомасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, розповсюдження інформації в суспільстві набуває динамічного та, в деяких ситуаціях, загрозливого характеру,

крім того, досить часто виникають випадки поширення недостовірної інформації.

Саме тому, на загальнодержавному рівні має бути розроблена та запроваджена система ефективних засобів та заходів щодо захисту від поширення недостовірної інформації.

Важливими для запобігання поширенню недостовірної інформації є норми закріплені в Конституції України (стаття 32) щодо гарантування для кожного громадянина судового захисту, що пов'язані з правом на спростування недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї та правом вимагати вилучення будь-якої інформації [2].

Поняття інформації та її достовірності з позицій права розкривається в дослідженнях таких вчених як А.О. Аносова, А.О. Білецької, В.О. Копилова, Т.О. Головченко, І.В. Аристової, Р.Р. Дробожура, Н.І. Логінової, Л.А. Микитенко, О.В. Синекого, Б.А. Кормич, С.Р. Водорезової,

В.В. Кашки, Г.І. Гайдур, З.М. Бржезької, В.С. Політанського, М.М. Полудьонного, Є.Ю. Лукаш та інших.

Поняття «інформація» досліджується багатьма науковцями – юристами, можна підтримати позицію О.В. Синього щодо визначення інформації як відомостей щодо людей, предметів, фактів, подій, явищ і процесів, незалежно від форми їх подання, передані усним, письмовим або іншим способом, в тому числі за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т. п. [3, с. 94].

Поняття інформації закріплено в декількох вітчизняних нормативно-правових актах, ключовим серед них є Закон України «Про інформацію». Цей Закон закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України. Зазначається, що всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Під інформацією розуміється документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Саме в цьому Законі визначається основа правового статусу інформації [1].

В Цивільному кодексі України інформація визначається як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4].

Зміст поняття «інформація» детальніше розкривається у визначенні, закріпленому Законом України «Про захист економічної конкуренції»: «Інформація – відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості» [5].

Необхідно погодитися з позицією дослідників, що поняття «достовірності» є досить оціночним, оскільки, що правильне для одного, може бути неправильним для іншого [6, с. 196]. Більше того, у чинному законодавстві України не визначено поняття «достовірність».

По суті достовірність визначають як властивість інформації бути правильно сприйнятою, ймовірність відсутності помилок, безсумнівна правильність наведених відомостей, які сприймає людина.

Аналіз наукових робіт вказує на різноманітні підходи щодо визначення «достовірності», деякі вчені визначають її як властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце, відсутність помилок та упереджених суджень [7]; відповідність дійсності [8]; відповідність, адекватність та ідентичність отриманих даних фактичним умовам або властивість інформації, яка визначає ступінь об'єктивного, точного відображення подій, фактів, що мали місце [9]. Отже, достовірність можна розуміти як правдиве відображення дійсності як на матеріальних носіях, так і при усній передачі інформації.

В наших попередніх дослідженнях достовірність інформації визначалася як одна з її властивостей, що полягає в правдивості та відсутності помилок, наближеності до першоджерела та можливості у людини об'єктивно сприймати відомості та події.

Також необхідно підтримати позицію, що достовірність має бути об'єктивною категорією та не залежати від сприйняття інформації особою, а також від способу її передачі [6, с. 196]. Згідно з положенням Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27.02.2009 № 1, недостовірною вважається інформа-

ція, яка не відповідає дійсності або викладена неправдиво, тобто містить відомості про події та явища, яких не існувало взагалі або які існували, але відомості про них не відповідають дійсності (неповні або перекручені) [10].

Разом із тим, згідно з частинами 1 та 2 статті 30 Закону України «Про інформацію», ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема, з огляду на характер використання мовностилістичних засобів (уживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості [1].

Останнім часом честь та гідність, ділова репутація людини все частіше стають об'єктом зазіхань, які у переважній більшості випадків здійснюються шляхом розповсюдження недостовірної інформації у засобах масової інформації та мережі Інтернет.

Конституція України (статті 3, 28) закріплює норми згідно з якими, честь і гідність людини є найвищою соціальною цінністю в Україні, кожен має право на повагу до його гідності, а також зобов'язує кожного неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (стаття 68) [2].

Положення Основного Закону України конкретизовано у Цивільному кодексі України, норми якого закріплюють право особи на повагу до своєї гідності та честі (стаття 297), недоторканності своєї ділової репутації (стаття 299) [4].

Стаття 277 Цивільного кодексу України передбачає захист саме від недостовірної інформації, яка була так чи інакше доведена до відома інших людей, так, фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

Вибір способу захисту особистого немайнового права, зокрема права на повагу до гідності й честі, права на недоторканність ділової репутації, належить позивачеві. Разом із тим особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так і спеціальний способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини [10]. Однак усе ж такі частіше фізичні особи обирають спеціальні способи захисту. Спеціальним способом захисту є право на відповідь особі, яка поширювала недостовірну інформацію. Цивільним кодексом України сьогодні не врегульовано питання про право на відповідь особі, адже більша увага приділена праву на спростування. Єдиним нормативно-правовим актом, який приділяє увагу цьому питанню, є Закон України «Про радіомовлення та телебачення». У статті 65 цього ж Закону зазначається, що громадянин або юридична особа, стосовно якого (якої) у програмі чи передачі телерадіоорганізації було поширено відомості, що не відповідають дійсності або порушують його (її) права й законні інтереси, має право на відповідь (коментар чи власне тлумачення обставин справи) у програмах і передачах цієї телерадіоорганізації незалежно від того, подано заяву з вимогою спростування чи ні. Тобто право на відповідь і право власного тлумачення обставин на законодавчому рівні ототожнюються. [6, с. 196].

На сьогодні, фактично єдиним дієвим способом захисту порушеного права особи є звернення до суду із відповідним позовом. Проте, закріплена у законодавстві процедура розгляду цього питання призводить до того, що відповідні справи з урахуванням усіх судових інстанцій можуть розглядатися роками.

На думку Лапіна І.О., якщо він висловлює в пояснювальній записці до законопроекту, подібний стан речей ще

більше стимулює правопорушників, особливо, у випадках, коли мова йде про нанесення шкоди публічним особам, які роками вибудовували свій авторитет у суспільстві. Особливої актуальності набуває це питання під час виборчого процесу та в умовах інформаційної війни, яку розв'язала і наразі здійснює Російська Федерація проти нашої держави [11].

Задля недопущення розповсюдження недостовірних відомостей у засобах масової інформації в 2019 році було розроблено та внесено до Верховної Ради відповідний законопроект.

Зокрема, проектом Закону передбачалося доповнення Кримінального кодексу України статтею 151-1 такого змісту:

«Стаття 151-1 Поширення недостовірних відомостей у засобах масової інформації, мережі Інтернет

1. Поширення у засобах масової інформації, мережі Інтернет недостовірних відомостей, які ганьблять честь і гідність іншої особи, -

карається штрафом до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до вісімдесяти годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Дії, передбачені частиною першої цієї статті, якщо вони поєднані з обвинуваченням у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину або вчиненні під час виборчого процесу відносно кандидатів у депутати, членів партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів на пост Президента України, – карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до ста двадцяти годин або виправними роботами на строк до одного року.

3. Умисне поширення у засобах масової інформації, мережі Інтернет завідомо недостовірних відомостей, які ганьблять честь і гідність іншої особи, – карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до ста сімдесяти годин або виправними роботами на строк до двох років.

4. Дії, передбачені частиною третьою цієї статті, якщо вони поєднані з обвинуваченням у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину або вчиненні під час виборчого процесу відносно кандидатів у депутати, членів партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів на пост Президента України, – караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років.

5. Особа звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо до притягнення до кримінальної відповідальності нею спростовано відомості, що ганьблять честь і гідність іншої особи за умови, що спростування здійснено у той самий або аналогічний спосіб, в який поширювалися такі відомості. У разі, якщо відомості, що ганьблять честь і гідність іншої особи, поширено у мережі Інтернет, обов'язковою умовою для звільнення від відповідальності також є видалення таких відомостей особою, яка їх поширила» [11].

Заслуговує на увагу частина 5 вищезазначеної статті законопроекту, в якій передбачено заохочувальну норму щодо спростування неправдивої інформації та як результат звільнення від кримінальної відповідальності.

На наш погляд, дискусійними та політично заангажованими, що порушують принцип рівності всіх перед законом, є положення законопроекту, які передбачають наступні норми: «Забороняється розповсюдження недостовірних відомостей про кандидата на пост Президента України. Засіб масової інформації, інформаційне агентство, що оприлюднили інформацію, яку кандидат на пост Президента України вважає явно недостовірною, не

пізніше як через три дні після дня оприлюднення таких матеріалів, але не пізніше як за два дні до дня виборів зобов'язаний надати кандидату на пост Президента України, партії, щодо яких поширено недостовірні відомості, на їх вимогу можливість оприлюднити відповідь: надати такий же ефірний час відповідно на телебаченні чи радіо або опублікувати в друкованому засобі масової інформації чи розмістити на веб-сайті у мережі Інтернет наданий кандидатом чи партією матеріал, який повинен бути набраний таким самим шрифтом і розміщений під рубрикою "відповідь" на тому ж місці шпальти в обсязі не меншому, ніж обсяг повідомлення, що спростовується. Відповідь повинна містити посилання на відповідні публікацію в друкованому засобі масової інформації, веб-сайті у мережі Інтернет, передачу на телебаченні, радіо та на факти, що спростовуються. Відповідь має бути оприлюднена без додатків, коментарів та скорочень і здійснюватися за рахунок засобу масової інформації, інформаційного агентства. Відповідь на відповідь не надається. Особи, винні у розповсюдженні недостовірних відомостей, несуть передбачену законом відповідальність.

У разі встановлення судом при розгляді виборчого спору повторного або одноразового грубого порушення засобом масової інформації вимог цього Закону суд приймає рішення про тимчасове (до закінчення виборчого процесу) зупинення дії ліцензії, про тимчасову заборону (до закінчення виборчого процесу) випуску друкованого видання або про зобов'язання оператора, провайдера телекомунікацій щодо призупинення доступу абонентів до відповідного ресурсу мережі Інтернет» [11].

Удосконалення правового регулювання недопущення розповсюдження недостовірної інформації є дійовим засобом запобігання її поширення і така робота має продовжуватися.

В широкому розумінні слова, «запобігання» можна визначити як недопущення зростання та масштабів поширення недостовірної інформації. Також термін «запобігання» часто ототожнюють з «протидією», але запобігання є першою та основною стадією протидії. Ми акцентуємо увагу саме на запобіганні, як комплексі заходів, що дозволили б не допускати поширення недостовірної інформації.

Україна приділяла значну увагу запобіганню поширенню недостовірної інформації та протидії дезінформації ще до повномасштабного вторгнення Російської Федерації та оголошення воєнного стану.

В прийнятій у 2021 році Стратегії кібербезпеки України, передбачено, що розвиток міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки відбуватиметься в тому числі шляхом створення діючої робочої групи з метою протидії гібридним загрозам та поширенню дезінформації [12]. Стратегія інформаційної безпеки України до глобальних викликів та загроз відносить збільшення дезінформаційних кампаній, а до національних викликів та загроз – обмежені можливості реагувати на дезінформаційні кампанії. Крім того, стратегічною ціллю номер один визначено протидію дезінформації та інформаційним операціям [13].

Важливим кроком в питанні запобігання поширенню недостовірної (неправдивої) інформації стало утворення у березні 2021 року спеціального робочого органу Ради національної безпеки і оборони України – Центру протидії дезінформації, як зазначається, з метою протидії загрозам національній безпеці та інтересам України в інформаційній сфері, й, зокрема, ефективної протидії пропаганді, деструктивним дезінформаційним впливам та кампаніям [14].

Центр протидії дезінформації забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформа-

ційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

На наш погляд, до найважливіших та ефективних завдань Центру можна віднести наступні:

- проведення аналізу та моніторингу подій і явищ в інформаційному просторі України, стану інформаційної безпеки та присутності України у світовому інформаційному просторі;

- виявлення та вивчення поточних і прогнозованих загроз інформаційній безпеці України, чинників, які впливають на їх формування, прогнозування та оцінка наслідків для безпеки національних інтересів України;

- розроблення методології виявлення загрозливих інформаційних матеріалів маніпулятивного та дезінформаційного характеру;

- сприяння взаємодії держави та інституцій громадянського суспільства щодо протидії дезінформації та деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, організація та участь в інформаційно-просвітницьких заходах з питань підвищення медіа-грамотності суспільства;

- вивчення, узагальнення й аналіз досвіду інших держав і міжнародних організацій з протидії дезінформації та підготовка пропозицій щодо його використання в Україні;

- участь у визначенні пріоритетів залучення міжнародної технічної допомоги з питань забезпечення інформаційної безпеки, виявлення та протидії дезінформації, ефективної протидії пропаганді, деструктивним інформаційним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою.

У 2023 році працівниками Центру протидії дезінформації як робочого органу Ради національної безпеки і оборони України за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в Україні було підготовлено Посібник з протидії дезінформації, як було зазначено, у відповідь на дії противника щодо України в інформаційному про-

сторі. В ньому визначені техніки та інструменти інформаційного впливу, ворожі ресурси та як їх відстежувати (Twitter, Telegram, YouTube, Facebook, медіа ресурси, дипфейки), кейси інформаційного впливу щодо дискримінації України Російською федерацією українсько-польських відносин, євроатлантичних прагнень, допомоги від НАТО, українсько-японських відносин.

Заслужують на увагу конкретні практичні рекомендації щодо протидії шкідливому інформаційному впливу та комунікацій з цільовою аудиторією, зазначені в цьому посібнику [15].

На офіційному сайті Центру протидії дезінформації визначені дезінформаційні загрози з боку Росії, Білорусії, міжнародні та внутрішні загрози, публікуються тематичні аналітичні звіти та статті, в яких постійно обговорюють основні події російсько-української інформаційної війни та інші факти поширення неправдивої інформації [16].

Запобігання поширенню недостовірної та неправдивої інформації має стати спільним завданням державних органів, особливо спеціалізованих та правоохоронних, громадських організацій, засобів масової інформації.

На наш погляд, дійовими заходами запобігання поширенню неправдивої інформації є викриття фактів її розповсюдження та повідомлення про це суспільства, заінтересованих соціальних груп через засоби масової інформації, мережу Інтернет. Це не тільки дає можливість спростувати конкретну недостовірну інформацію, а й дає можливість продемонструвати на прикладі, що держава оперативно реагує на сучасні виклики та загрози у сфері інформаційної безпеки. До загальних соціальних заходів запобігання поширенню недостовірної інформації можна віднести підвищення рівня обізнаності суспільства, підвищення рівня правової культури, роз'яснювальна робота щодо отримання інформації з офіційних джерел, а не з різноманітних маловідомих телеграм-каналів, інших соціальних мереж та псевдоекспертів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 №2657-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення 25.01.2025)
2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.01.2025)
3. Синеокий О. В. Основи інформаційного права та законодавства в галузі високих технологій та IT-інновацій : учб. пос. Харків : Право, 2011. – 591 с.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 25.01.2025)
5. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення 25.01.2025)
- а. 6 Головаченко Т.О., Лукаш Є.Ю. Способи захисту від поширення недостовірної інформації: проблемні аспекти в контексті національного законодавства: *Юридичний науковий електронний журнал*. № 4. 2021. С.195–200
6. Микитенко Л.А. Парадигма забезпечення права споживача на інформацію. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 1. С. 47–55.
7. Логінова Н.І., Дробожур Р.Р. Правовий захист інформації : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 264 с.
8. Політанський В.С. Принципи інформаційно-правових відносин. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 55–60. 200 № 4/2021
9. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (дата звернення: 25.01.2025)
10. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання розповсюдженню недостовірних відомостей у засобах масової інформації № 10139 від 12.03.2019 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65657 (дата звернення: 25.01.2025)
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 26 серпня 2021 року No 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 25.01.2025)
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 грудня 2021 року No 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 25.01.2025)
13. Питання Центру протидії дезінформації: Указ Президента України від 7 травня 2021 року № 187/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/2021#Text> (дата звернення: 25.01.2025)
14. Посібник з протидії дезінформації розроблено працівниками Центру протидії дезінформації робочого органу Ради національної безпеки і оборони України за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в Україні. 24.05.2023 URL: <https://cpd.gov.ua/appouncement/posibnyk-z-protudyi-dezinformacziyi/> (дата звернення: 25.01.2025)
15. Сайт Центру протидії дезінформації URL: <https://cpd.gov.ua/category/events/> (дата звернення: 25.01.2025)